

Vinga

Välkommen till Vinga

Naturreseptatet består av de större klippöarna Vinga, Koholmen, Norra In-Vinga och Södra In-Vinga samt några mindre skär.

Gränsen mot havet

Vinga med den vackra fyren och den karaktäristiska pyramidformade båken är utan jämförelse i Sverige det mest kända landmärket för sjöfarande från alla nationer. Fyren och båken har i alla tider stått som en trygghetens symbol för sjöfarande. Grynnorna kring Vinga är en beryktad skeppskyrkogård. Historien kan berätta om modiga män och fartyg i nöd, om stormpiskande nätter då sjöarna hamrar mot klipporna och yr i kaskader över den hukande ön, nätter då fyrvakterna fått spänna mantåg över klipporna för att ta sig upp till fyren och tröttkörda lotsar uträttat hjälteed i det tysta.

För oss är Vinga gränsen mot havet och den plats där Evert Taube växte upp. I sin bok "Jag kom av ett brusand' hav" berättar Evert: Vinga är väl en halv svensk mil i omkrets. Men för mig var ön ett stort och utforskat land när jag var fem år. Dit hör västerviken på Vinga, den s k Gaddulven, i mina ögon ett hav, Berget bredvid Låboms hus ett Kebnekajse, Kullen bortvid odlingen ett alplandskap. Midsommarängen ett Pampas och fyrmästarbostället en större herrgård." Evert Taube växte upp i fyrmästarbostaden. Märkligt nog har han ingen sång om Vinga – kanske var det för hemtamt för att kunna bli poesi.

Namnet Vinga kan tolkas som "Holmen där det vindar och yr" men också som "vinge" i bemärkelsen fågelvinge, vilket stämmer väl med anblicken av ön från nordväst. "Gattulven" kommer från holländskan "gatt" = trång passage (jfr Kattegatt). Koholmen leder sitt namn till "kogg", ett medeltida handelsfartyg som troligen förliste här.

Ett gynnsamt klimat

Vinga har ett gynnsamt klimat. I havsbandet lyser solen gärna från en molnfri himmel och samtidigt tornar mörka moln upp sig över land. Å andra sidan kan det blåsa rejält på Vinga. Höststormarna kan resa 7 m höga vågor.

Rik och omväxlande vegetation

Vegetationen på Vinga är mycket växlande. Det exponerade läget sätter sin prägel på floran. Buskar och träd är karaktäristiskt formade av saltrika vindar. Stora delar av öarna består av hållmarker med lavrika hållar och mindre gräs- och rishedar.

Den basiska och näringsrika berggrunden och de lösa avlagringarna, främst i form av sand och grus, med inslag av skal efter musslor och snäckor, har emellertid givit förutsättningar för en rik och krävande flora.

Norra sidan av Gattulvsviken kantas av en mäktig blockstrand med intressant flora. Här påträffas bl a sparris, västkustarv, strandkål, marviol, snårvinda, besöksö och hampflockel. Ovanför blockstranden växer täta lövsånar, uppbyggt av röda vinbär, slån och olvon. Här växer också enstaka exemplar av blåhallon och vresros. Undervegetationen är örtrik med bl a skogslök, storrams och backvial.

Ytterligare en artrik blockstrand finner man på öns sydsida, väster om hamnen. Floran är karaktäristisk med bl a sodaört, vresros, humlelucern och strandmalört.

Längst in i Gattulvsviken finns en liten sandstrand med dynvegetation, dominerad av strandråg och saltarv. Här förekommer också t ex luddhavre, odört och snårvinda. Omedelbart öster om viken finns en friskäng, dominerad av luddlosta. På ängen växer också skogslök, vitblåra, sparvvicker och mjuknäva.

På Vingas centrala del, norr om bebyggelsen, utbreder sig ett stort lövsånarsområde, "Parken" med insprängda hållpartier och blöta svackor. Buskskiktet domineras av slån, björnbär, nypon och hagtorn, dessutom förekommer bl a röda vinbär, sötkörbsbär, oxel, hästkastanj och olvon. I fältskiktet finner man tuvstarr, ängsstarr, storrams, rabarber, såpnejlika, löktrav och tandrot.

Hampflockel,
Eupatorium
cannabinum

Vitfågel och ejder

Fågellivet domineras av vitfågel och ejder. Öarna i naturreservatet är artrika öar med strandskate- och ejderhäckning. Gråtruten har ökat på senare år och häckar med många par. Av intresse är också omgivande holmar som Södra Fjärskär, Tanneskär och Ekeskär med omfattande ejderhäckning och silltrutkolonier. Den omväxlande vegetationen och de täta lövsnåren utgör goda betingelser för många fågelarter och på Vinga påträffas bl a lövsångare, rödhake, törnsångare, koltrast, näktergal, kungsfågel och törnskata.

Skärgårdsområdet är av stor betydelse ur fiskesympunkt och fisket utgör en viktig näringsgren för kommunens skärgårdsbefolkning. Området kring Vinga är en viktig fångstplats för hummer, krabba och ål.

Minnen från istiden

Vinga är till sin karaktär en ganska flack klippö. Det fasta berget syns ha ungefär samma utseende som på andra skärgårdsöar men skenet bedrar. Hela ögruppen från Vinga ungar i västnordväst över Fjärskären till Grytan och Klåveskär i östsydost består av porfyrit, en geologisk ung bergart, högst 900 miljoner år gammal. Som jämförelse kan nämnas att berggrunden på In-Vinga till allra största delen består av granit som är ca 1 500 miljoner år gammal och samma ålder har gnejsen på öarna i Göteborgs södra skärgård.

För 1 200 år sedan hade den väldiga inlandsisen smält bort från yttre kustlinjen och Vinga var en grynna i ett stormpiskat ishav. Idag reser sig Vingas högsta punkt ca 20 m över havsytan och landhöjningen är bara 2 mm om året.

Som minnen från istiden ser man överallt rundhällar och räfflor, dvs spår av i isen fastfrusna block. Från istiden härstammar också öns mäktiga ansamlingar av block som havsvågorna rensolat från sten och grus, så kallade klapperstensfält. De ofta lavklädda blocken växlar i storlek och består bland annat av graniter och gnejser från västra Sverige och Norge, som isen malt sönder och transporterat hit ut. Klapperstensvallarna markerar också israndens läge under olika avsmältningsskeenden.

FYR- OCH LOTSPLATSHISTORIA

Spår efter besökare

Det är troligt att Vinga har tillhört Sverige väldigt länge. Ett dombrev i Sävedahl, daterat den 22 juni 1496, talar i varje fall om att ”bemålde holme med flera skär sedan hedenhös tillhört Sverige”. Danskarna har också gjort anspråk på holmen, men inskriptionen på en bergsplatå vid lilla utkiken – ”Hvinge hör Danmark til” – talar sannolikt om ett tidsfördriv för sjöfarande som i gammal tid inväntade god vind. Vinga var liksom Buskär, Vedholmen vid Käringsön och Hamnholmen utanför Fjällbacka etapphamnar för sjöfarten mellan Danmark och Norge. På den omtalade hällen finns en mängd initialer och bomärken inhuggna. Man kan tydligt urskilja årtalen 1581, 1617 och 1630, dessutom en stor kompassros.

Vi vet inte hur länge ön varit bebodd men spår av boplatser från sten- och järnåldern kan ses på norra sidan. Väster om båken finns en gravhög. På Koholmen finns en labyrint, lika urgammal som två stenkummel, vardar.

Vinga har sjöhistoriska traditioner sedan lång tid tillbaka, både som fyr- och lotsplats. I en holländsk ”sjöbok” (seglingsbeskrivning) från 1532 står det: ”Item är det så att I viljen insegla i Kalvsund, då skolen I löpa in utmed ett högt land som heter Vinge, och där står fem vardar, den mellersta är den högsta på det norra landet”.

På Gattulvens västra udde finns en stentavla. Den användes förr för att kontrollera att hastigheten på båtarna som man levererade från Göteborgs varv stämde med det man hade

lovat. Det kallades för ”vingamilen”. Här finns också en gammal bunker där man under kriget hade en jättestrålkastare för att lysa ut över havet.

Båkar och fyrar

År 1606 befallde Karl IX slottsfogden på Älvsborgs fästning att ”på Vingh och Galterö uppföra märken” för sjöfaranandes orientering. Den första Vinga-båken kom att utformas som en enkel båk av träspiror, typ vårdkase, lätt att hugga ned för att försvåra fiendens navigering och krigsfara. Båken krävde därför vaktning och underhåll och på Vinga avlönade Göteborgs stad en fyrvaktare för vilken en stuga blev uppförd. I början av 1700-talet fick ön ett pyramidliknande trätorn med utkik och på toppen en förgylld trätunna. Denna båk eldhärjades i mitten av 1800-talet efter ett blixtnedslag och 1857 uppfördes nuvarande panelklädda båkbyggnad. Dagens Vinga-båk är 24,3 m hög och avslutas med en spira på vilken sitter ett kopparklot. Pyramidens basmått är 11 x 11 m.

Bredvid båken restes 1840-41 den första fyren med den första fyrinsen i Sverige. Fyren visade fast, vitt sken, som Skagens fyr. De båda fyrarna kom att förväxlas med skeppsbrott som följd och 1854 byggdes därför ytterligare ett cylindriskt fyrtorn. Denna fyr fick roterande linssystem (fast sken med blänk). Båda fyrarna tjänstgjorde till 1890, då nuvarande fyrtorn togs i bruk. Samma år tillträdde Gunnar Taube, Everts far, befattningen som fyrmästare. Den ena äldre fyren revs, på den andra byggdes sedermera den första ordentliga lotsutsikten som numera också är riven.

Dagens Vinga fyr är ett ca 29 m högt fyrkantigt stentorn i huggen porfyrit från ett stenbrott strax väster om tornet. Var 30:e sekund sänder fyren ut två blixtar som i klart väder når 25,5 sjömil. Fyren är sedan 1974 helautomatiserad och samma år avbemannades fyrplatsen.

1869 kompletterades fyrarna med mistsignalering i form av gamla skeppskanoner från örlogsflottan. Murade fundament finns kvar på västudden. 24 år senare tillkom en ångdriven anläggning, vilken småningom elektrifierades. Längre ut på udden stod mistluren, vars genomträngande ljud, tre i minuten tystnade 1987. I närheten ligger grunder kvar efter telegrafen med tillhörande bostäder för två personer som skötte anläggningen. Här finns också rester av en signalanläggning.

Skogslök,
*Allium
scorodoprasum*

- Badmöjligheter
- Eldplats
- Lots- och gästhamn
- Toalett
- Vinga fyr

Gattulvsviken

Befolkningen på Vinga

Omkring 1650 började ”ledsagare”, den tidens privata lotsar, från Brännö utnyttja Vinga för sin havsavsspaning. 130 år senare fick Brännös kronolotsar en permanent lotsuppassning på ön. 1931 inrättades Vinga lotsplats av Brännö och Vrångö lotsplatser. Därvid blev det till 1958, då Vinga överfördes till Göteborg lotsplats, den största i Sverige. Tio år senare byggdes den nuvarande lotsutkiken.

Vinga befolkades på 1800-talet när fyrarna byggdes. Tre små områden med bebyggelse uppstod: längst i väster fyrarna, på mitten av ön fyrfolkets ”by”, mot öster lotsarnas ”by”. Vinga hade ett eget litet aktivt samhälle. Vid sekelskiftet fanns inte mindre än 21 enskilda byggnader på ön, 35-40 vuxna och så många barn att en full bagarstuga togs i bruk som skolklass. Sex klasser läste på samma gång. Männen arbetade som lotsar, båtsmän eller fyrpersonal. De skötte telegrafan, issignal- och fyrskeppssignalstationerna samt den optiska telegrafan. Kvinnorna skötte hem och barn. Det var vanligt att odla så mycket som möjligt av frukt och grönsaker. Matjorden fick transporterats ut från Brännö. Än idag håller Brännöbor får på Koholmen.

Lotsar sätts ombord vid Vinga i inkommande fartyg och tas av från utgående fartyg. Både båtsmän och lotsar är stationerade i Göteborg. Vilorum för lotsarna finns fortfarande kvar på Vinga men de används sällan numera. I takt med den moderna tekniken och de allt snabbare lotsbåtarna avbemannades utkiken 1997. Det mänskliga

och vakande ögat försvann från Vinga. Idag leds och övervakas farleden av VTS (Vessel Traffic Service). Deras lokaler finns vid Amerikaskjulet vid Masthuggskajen i Göteborg.

På Vinga görs också väderleksobservationer vid bestämda tider varje dygn och här fjärrkontrolleras den bottenfasta fyren Trubaduren som 1965 ersatte Vinga fyrskepp.

Många kan vittna om betydelsen av det vakande ögat förr i tiden. Hur skulle det annars ha gått den gången passagerarbåten Winston Churchill fick motorhaveri och gick på Gattulven med nära 600 personer ombord? Eller när pollacken fick trossen i propellern och drev hjälplös mellan Hästbodan och Dödskalleskär. Många är de fiskare som har skarpsynta, rådiga folket på Vinga att tacka för livhanken. Många gånger blev de hyllade för enastående mod och djärvhet. Så var det efter Svolders förlisning på Stora Brottet en novemberdag 1911. I full orkan lyckades Vingalotsarna rädda en dödsdömd besättning på den stora norska fyrmastbarken, 24 man.

Winga vänner

Föreningen Winga vänner har som mål att bevara fyrplatsens miljö och göra den tillgänglig för allmänheten. Fyrmästarbostaden, fyrvaktarbyn och överlotsbostaden har rustats upp och hamnen har byggts ut för gästande båtar. I hamnen finns också en kiosk. Upprustningen har möjliggjorts genom anslag från företag och genom fondmedel, samt frivilliga insatser från föreningens medlemmar. Under sommaren finns det möjlighet till guidade turer eller ett besök i fyren när funktionärer är på plats.

Fyrmästarbostaden innehåller ett intressant Taube-rum och ett arbetslivsmuseum. Här finns också en bostad för uthyrning.

Saltarv,
Honckenya peploides

© Lantmäteriet Geodatasamverkan
© Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Hitta hit!

För information kring transporter ut till Vinga, besök www.wingavanner.se

Väst kuststiftelsen
NATURVÅRD & FRILUFTSLIV
www.vastkuststiftelsen.se

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

I samarbete med
Västra Götalandsregionen

Illustrationer: Kerstin Hagstrand-Velicu.
Produktion: Väst kuststiftelsen,
omarbetad 2018.